

Mindre kärt barn, likväl många namn...

- > Abnorm personlighet
- > Karaktärsabnormitet
- > Tidig karaktärsstörning
- > Moralisk färgblindhet
- > Karaktärsbrist
- > Manipulativ personlighet
- > Cleckleys syndrom
- > "The mask of sanity"
- > Psykopati
- > Sociopati
- > Moraliskt sjuka
- > Moraliskt imbecill
- > Antisocial personlighetsstörning
- > Särskilt vårdkrävande
- > Manie sans délire
- > Moral insanity

133

Fråga: Hur vet jag om en för mig ny människa som ger ett trevligt intryck egentligen är psykopat?

Svar: Det vet du inte

134

"Core features"

- Grandios
- Manipulativ
- Kyllig brist på medkänsla
- Hal, opålitlig charm

135

Psykopaten i ett nötskal:

"De kännetecknas av att de saknar samvete; deras liv handlar om att tillfredsställa egna behov på andra människors bekostnad."

136

Vad menar vi med "empati"?

- Inlevelseförmåga?
- Inlevelse?
- Inkännande?
- Medkännande?
- Medlidande?
- Sympati?

137

Vad menar vi med "empati"?

Skilj på att

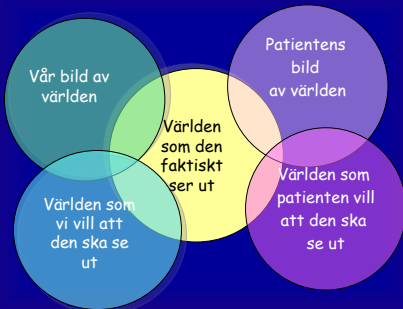
- Förstå **att** en annan har det svårt (**empati**)
- Förstå **hur** det känns (**empati**)
- Känna **samma känsla** som denne (**inkännande**)
- Bry sig** om den andre och dennes känslor (**sympati**)

Empatisvårigheter ses vid bland annat

- Autistiska tillstånd
- Narcissism och psykopati (men f f a brist på sympati)

138

Vad menar vi med att "förstå"?

Antisocial personlighetsstörning

Före 15 års ålder

- aggressivt beteende mot människor och djur
- skadegörelse
- bedrägligt beteende
- allvarliga norm- och regelbrott

Efter 18 års ålder

- svårt anpassa sig till normer, upprepat brottslig
- bedrägligt beteende
- impulsiv eller oförmögen planera
- ständigt ansvarslös
- saknar ånger

Var tydlig
Låt dig inte
duperas

Antisocial personlighetsstörning

Ett genomgående mönster av bristande respekt för och kränkningar av andras rättigheter som varat sedan 15-årsåldern. Mönstret tar sig minst tre av följande uttryck:

1. Oförmögen att anpassa sig till rådande normer för lagligt beteende vilket visar sig i upprepade brottliga handlingar.
2. Bedrägligt beteende, vilket visar sig i upprepade lögnar, bruk av falska namnuppgifter eller försök att lura andra för nöjes eller personlig vinnings skull.
3. Impulsiv eller oförmögen att planera.
4. Irritabel och aggressiv, vilket visar sig i upprepade slagsmål eller misshandel.
5. Nonchaleran obekymrat såväl egen som andras säkerhet.
6. Ständigt ansvarslös, vilket visar sig i en oförmåga att etablera ordnade arbetsförhållanden eller att uppfylla ekonomiska åligganden.
7. Visar brist på ångerkänslor, vilket visar sig i likgiltighet eller bortförklaringar efter att ha sårat, svikit eller bestulit någon.

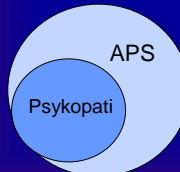
Är det skillnad på antisocial personlighetsstörning och psykopati?

Antisocial personlighetsstörning

- ❖ Antisociala beteendesyntom före 15 åd som stabiliserat sig

Psykopati

- ❖ Psykopati enligt PCL är mer fokuserad på grundläggande personlighetsdrag

142

Hur ställs diagnosen?

Antisocial personlighetsstörning

- DSM-4

Psykopati

- PCL-R2 (Robert Hare 2003)

143

Indelning av psykopati

Primär

- Låg ångest
- Andra psykiska störningar: narcissism
- Orsak: arv och miljö
- Instrumentellt våld
- Sämre svar på behandling

Sekundär

- Hög ångest
- Andra psykiska störningar: instabilitet/borderline/impulsivitet
- Främst miljö
- Reaktivt impulsstyrt våld
- Bättre behandlingsvar

144

Tack till Helena Bingham!

Hur vanligt är psykopati?

- 1 % av män (lägre bland kvinnor)
- I fängelse
  - Män 15-30 %
  - Kvinnor 10-20 %
- Rättspsykiatriska och allmänpsykiatriska grupper < 10 %

145

Psykopati har genomgripande effekter

1. **Känslor** (ytlig, ingen ånger, ingen ångslan)
2. **Interpersonell interaktion** (charmig, grandios, manipulativ)
3. **Livsstil** (oansvarig, orealistisk planering, impulsiv, dålig kontroll över beteendet)
4. **Antisocialt beteende** (stört beteende redan i barndomen, ungdomsbrottslighet, mångsidig kriminalitet)

En psykopat har alltid starka narcissistiska drag och vanligen även omfattande borderlinedrag

146

Hares psykopatichecklista, HPC:

1. Talför/ytligt charmig	11. Promiskuöst sexuellt beteende
2. Förhöjd självuppfattning/grandios	12. Tidiga beteendeproblem
3. Behov av spänning/blir lätt uttråkad	13. Saknar realistiska, långsiktiga mål
4. Patologiskt lögnaktig	14. Impulsiv
5. Bedräglig/manipulativ	15. Ansvarslös
6. Saknar ånger och skuld känslor	16. Tar inte ansvar för sina handlingar
7. Ytliga affekter	17. Många kortvariga äktenskapsliknande förhållanden
8. Kall/bristande empatisk förmåga	18. Ungdomsbrottslighet
9. Parasiterande livsstil	19. Överträdelse av villkorad frigivning/utskrivning
10. Bristande självkontroll	20. Kriminell mångsidighet

147

Hare Psychopathy Checklist-Revised: Screening Version

1. Ytligt charmig
2. **Grandios**
3. Lögnaktig och manipulativ
4. Saknar skuld känslor
5. Saknar empati
6. Tar inte ansvar för sina handlingar
7. Impulsiv
8. Dålig självkontroll
9. Saknar långsiktiga mål
10. Oansvarig
11. Antisocialt beteende i ungdomen
12. Antisocialt beteende i vuxen ålder
(översättning av Henrik Belfrage)

148

Nyckelsymtom vid psykopati

Emotionella/interpersonella drag

- Munvig och charmig på ytan (men somliga bara råbarkade och otrevliga)
- Hal, opålitlig
- Egocentrisk och grandios
- Saknar ånger- och skuld känslor
- Dålig inlevelseförmåga
- Kall, ingen medkänsla
- Svekfull och manipulativ, patologiskt lögnaktig
- Flackt känsloliv
- Blir lätt uttråkad, behov av omväxling, söker spänning
- Förhöjd självkänsla, grandios

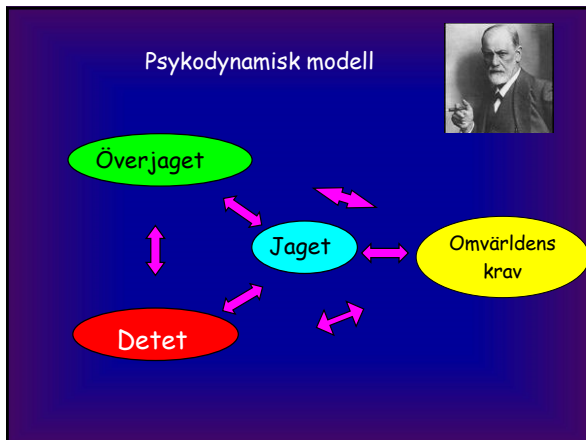
149

Nyckelsymtom vid psykopati

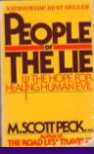
Socialt avvikande beteende

- Bristande kontroll över beteendet
- Tidiga beteendeproblem
- Ungdomsbrottslighet
- Antisocialt beteende i vuxen ålder
- Kriminell mångfald
- Promiskuöst sexuellt beteende
- Saknar realistiska framtidsplaner
- Impulsiv, låg förmåga bedöma konsekvenserna av sitt handlande
- Lättväckt aggressivitet
- Behov av spänning
- Oansvarig, opålitlig, fullföljer inte åtaganden
- Tar inte ansvar för sitt handlande, rationaliserar
- Parasiterande livsstil, lever gärna på andra
- Lever i illusioner

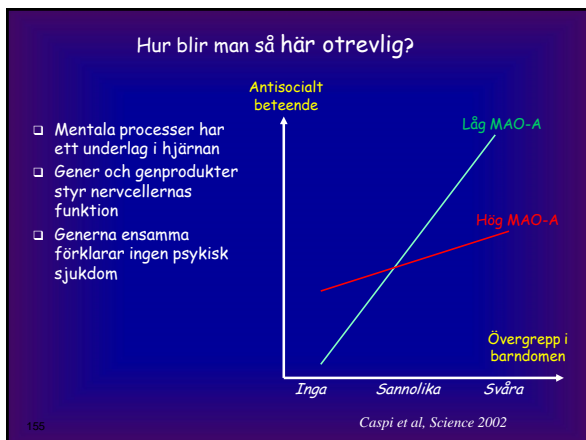
150

- ### Två aspekter av psykopati
- 1. Personlighetsstruktur/karaktär**
    - Brist på skuld- och skamkänslor
    - Brist på ånger
    - Brist på djupare empati
    - Brist på sympati
  - 2. Beteende**
    - När andras känslor och behov är ovidkommande kan man utan samvetsbetänkligheter göra vad man själv tycker sig ha mest glädje och nytta av
    - Att man även har **bristande impuls kontroll och oförmåga att förutse och bry sig om konsekvenserna** av sitt beteende gör inte saken bättre
- ↓
- Ser ingen anledning bry sig om andras behov

- ### Förslag till "evil personality disorder" (DSM-III):
- Gemensamt för alla personlighetsstörningar: **oviljan att se och ta sitt personliga ansvar**. Samt
- Consistent destructive, **scapegoating behavior**, which may often be quite subtle
  - Excessive, albeit usually covert, **intolerance to criticism** and other forms of narcissistic injury
  - Pronounced **concern with a public image and self-image of respectability**, contributing to a stability of life-style but also to pretentiousness and denial of hateful feelings or vengeful motives.
  - Intellectual deviousness**, with an increased likelihood of a mild schizophrenic-like disturbance of thinking at times of stress.
-
- M. Scott Peck: *People of the lie. The hope for healing human evil*

- ### Vad beror psykopati på?
- Genetik - särskilt aggressivt antisocialt beteende
  - Neurotransmittorer - serotonin, dopamin (MAO-aktivitet)
  - Nedsatt frontallobaktivitet
  - Avvikande subnormal stressreaktion på skrämmande händelser
  - Låg vakenhetsgrad
  - "Samvetsblind" - men snarare en del av tillståndet än en orsak
  - Usel uppväxt - kärlekslöshet, misshandel, sexuella övergrepp, vanvård, missbrukande föräldrar - synes inte ha någon större inverkan på utvecklingen av psykopati, däremot har det en viss betydelse för hur störningen tar sig uttryck
  - Men många psykopater har haft en god uppväxt

- ### Risikfaktorer för psykopati
Temperamentsmässiga • Oräddhet • Fokusering på belöning • Svårigheter att lära av erfarenheter och utveckla alternativa kognitiva strategier • AD/HD + CD i barndomen	Miljömässiga • Hårda och inkonsekventa uppfostringsmetoder • Utsatt för upprepad misshandel/sexuellt utnyttjande • Distanserad och negligerande kontakt mellan förälder och barn
- Men flertalet vuxna med psykopati uppvisade *inte* denna kombination i barndomen

Säkert fungerande behandlingar vid psykopati:

157

Några behandlingar som prövats vid LVU-hemmen:

- Motiverande intervju
- Tolvstegsbehandling
- Återfallsprevention
- Vägvalet
- Medling
- KBT
- ART
- Multisystemic Therapy
- Funktionell familjeterapi
- Familjerådslag
- Föräldragrupper
- Föräldrautbildning
- Transaktionsanalys
- Nätverksterapi
- Lösningfokuserad korttidsterapi
- Kognitiv terapi
- Insiktsterapi
- Stödterapi
- Miljöterapi
- Äventyrsbehandling

158

Barn och ungdomar med utagerande och socialt destruktivt beteende kan ha t ex:

- Uppmärksamhetsstörning med hyperaktivitetssyndrom, ADHD
- Autismspektrumstörning
- Uppförandestörning (conduct disorder)
- Trotssyndrom
- Antisocial personlighetsstörning, psykopati (men diagnosen ställs inte förrän vid 18 åå)
- Mani
- Depression
- Missbruk
- Miserabel familjesituation

159

Vilka psykiatriska tillstånd ökar risken för våldsbrott?

Missbruk och antisocial personlighetsstörning, särskilt i kombination.

160

Typer av interpersonellt våld

1. Reaktivt (affekt, upplevt hot)
2. Instrumentellt (vinning, nöje)
3. Predatoriskt (hämd, status)
4. Sexuellt

161

Psykopater och rättvisan

- 30 % av alla män intagna på svenska kriminalvårdsanstalter är psykopater (65 % har antisocial personlighetsstörning)
- Återfallsrisken i brott 3 ggr så hög och i våldsbrott 4 ggr så hög. Men alla återfaller inte
- Många är yrkeskriminella
- Alla begår inte våldsbrott
- Många klarar sig ifrån kontakt med rättvisan
- 80 % har missbruksproblem

162

Varför blir psykopaten kriminell?

- Han är **inte rädd**
- Han känner **inget medlidande** med sitt offer
- Han **plågas inte** av skuld känslor eller ånger
- Han är **impulsstyrd** och gör vad han för stunden har lust till
- Han har ofta en **lättsvårt vrede**
- **Brottet ger ofta en lustkänsla**
- Han har **dålig förmåga att leva sig in i tänkbara konsekvenser**

163

Kliniska faktorer som ökar risken för kriminalitet

- Bristfällig **sjukdomsinsikt**
- Bristfällig **behandlingsföljksamhet**
- **Personlighetsstörning**
- Vanföreställningar med **specifik paranoia**
- Imperativa hotande **hallucinationer**
- **Impulsivitet och instabilitet**

Dessa samverkar med "kriminogena" faktorer (fattigdom, bostadsort, uppväxt, attityd, exponering för våld)

164

Psykopatens aggressivitet

- Både **spontan/affektiv och instrumentell/beräknande/rovdjursaktig**
- Psykopater med instabil bakgrund begår många fler våldsbrott än psykopater med stabil bakgrund

165

HCR-20 (Historical-Clinical-Risk assessment)

10 historiska

1. Tidigare våld
2. Debutålder
3. Relationsstabilitet
4. Problem i arbetslivet
5. Missbruk
6. Psykisk störning (axel 1)
7. Psykopati (PCL-R)
8. Tidig missanpassning
9. Personlighetsstörning
10. Misslyckad villkorad övervakning

5 kliniska

- Brist på insikt
- Negativa attityder
- Psykotiska symtom
- Impulsivitet/stabilitet
- Mottaglig för behandling

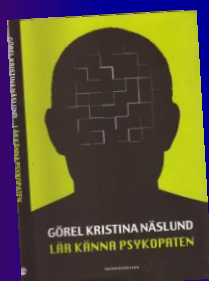
5 risk/kontext

- Realistisk planering
- Tillgänglighet/tillsyn
- Personligt nätverk
- Samtycke/motivation
- Stress

166

Några tankar om att bemöta en psykopat

Bästa tipset: läs någon av dessa böcker!

167

Några tankar om att bemöta en psykopat

- **Kunskap om tillståndet** - dessa människor finns!
- Kunskap om skillnaden mellan charmig yta och skrupellöst inne
- Känner du igen tillståndet hos någon så klarar du dig vanligen från allvarlig skada
- Utgå från att **informationen du får är felaktig/förvridd**
- Utgå från att personen **försöker manipulera dig**
- "Terapeutisk allians" uppstår sent, om alls, i terapiförloppet
- **Tro inte att du kan ändra personens personlighet**
- Om du lyckas ändra beteendet en smula - tro inte att det är för din skull eller för att personen ändrat sig på djupet
- **Psykopater använder andra som ett sätt att nå sina egna mål** - vad försöker personen just nu få av dig?
- Undvik dem om alls möjligt

168

Dilemmat:

- Varför ska man låta sig behandlas när man inte har problem? **Det är de andra människorna, samhället och samhällets normer som är problemet!**
- Psykopaten är **vanligen nöjd med sig själv** och inser inte sin känslomässiga torfthet och allt elände han ställer till med.
- Psykopatens **personlighet är i allmänhet mycket stabil** och resistent mot påverkan.

169

Att "behandla" psykopater

1. Försök inte utveckla deras empatiförmåga eller samvete
2. **Försök istället övertyga dem om att deras nuvarande inställning och beteende inte tjänar deras egna intressen**

170

Förhållningssätt i samtalet (enligt Helena Bingham)

- **Var medmänniska**, förklara att du har den här rollen och vad den innebär
- **Ta kontroll** över samtalet
- **Var rak och tydlig**, säg vad du finner obehagligt i hans beteende under samtalet
- Var rak, men **gå inte in i konflikter i onödan**
- **Prata öppet om de psykopatiska dragen**
- Kunskap om tidigare aggressionsproblematik
- Primär/sekundär psykopati – dvs hög eller låg grad av ångest?
- **Uppmärksamma och avled manipulativt beteende**
- Särta ut dig

171

Förhållningssätt i samtalet (enligt Helena Bingham)

- **Vidmakthåll dialog**
- Intonation
- Uppmärksamma den icke verbala kommunikationen och **sätt ord på det som händer**, visa att du märker vad som pågår ("jag märker att...").
- **Avled aggressivt beteende** genom att skifta fokus i samtalet
- Behåll ett **lugnt och utforskande förhållningssätt**
- **Undvik ironi och överlägsenhet** (ger signaler om osäkerhet)
- Sätt dig inte över patienten
- **Tillräckligt fysiskt utrymme** för båda parter
- Informera om konsekvenser

172

Överlevnadsguide (efter Robert D Hare)

1. **Undvik** psykopater om alls möjligt.
2. **Ta reda på vad det är du har att göra med.**
  - Det finns inget säkert sätt att undgå att bli lurad och manipulerad.
3. **Låt dig inte luras** av psykopatens "spel".
  - Ett charmigt och vinnande sätt (i början) talar *för* psykopati, inte emot.
4. **Bär inte skygglappar.**
  - Kontrollera med andra som haft med personen att göra.
5. **Var på din vakt i högrisksituationer** (typ ensam, trött och nedstämd på sällskapsresa eller i en bar).
6. **Lär känna dig själv.**
  - En psykopat hittar och utnyttjar skickligt dina svaga punkter, så var medveten om dem.

173

Överlevnadsguide (efter Robert D Hare)

7. **Begränsa skadorna**
  - Sök professionell rådgivning (någon som är väl förtrogen med psykopati)
  - Lagg inte skulden på dig själv
  - Var medveten om vem som är offret
  - Inse att du inte är ensam
  - Kanske kan du byta information med andra drabbade
  - Se upp med maktkamper
  - Sätt upp fasta grundregler och håll ihärdigt fast vid dem
  - Förvänta dig inte några dramatiska förändringar
  - Begränsa dina förluster (ju mer du ger med dig, desto mer utnyttjad kommer du att bli)
  - Utnyttja stödgrupper

174

Behandling (enligt Helena Bingham)

- Sannolikt möjligt att **reducera våldsamt beteende och återfall i brott**
  - Om behandlingen är **relevant och tillräckligt intensiv**
  - Om behandlingen är **belönande för personen**
  - Svårbehandlade men inte omöjliga
- **Inget stöd för behandling av den psykopatiska personlighetsstörningen i sig.**
- Psykopaten behöver regleras även om han inte kan ändras.
- Hjälp psykopaten **leta bättre konsekvenser och passande beteende för att komma dit**
- Bättre arbeta i **team**
- Även terapeuten blir lurad trots sina kunskaper
- **God självkännedom** nödvändigt i arbetet med psykopater
- En manlig psykopat ska ha en manlig terapeut
- Omgivningen behöver se psykopaten klart och tydligt och skydda sig

175